

## Да се пенсионираш в Чили

Хосе Пинера\*

Сантяго, Чили - По време на последното си посещение през миналия месец президентът Буш отбеляза, че чилийският пенсионен модел е “велик пример” за реформата на социалното осигуряване в Съединените щати.

Преди 24 години аз промених чилийската пенсионна система, която се основава на собственост, възможност за избор и лична отговорност. Тъй като дискутирах нашите реформи с г-н Буш преди много време през 1997 г., когато той беше губернатор на Тексас, и говорих на Конференцията за социалното осигуряване в Белия дом през 1998 г. по време на управлението на Клинтън, аз вярвам, че в момента съществува възможност за двупартийно споразумение в Съединените щати в ключовата област на публичната политика.

Първоначално пенсионната система в Чили се основава на същия принцип, който ръководи и системата в Съединените щати. Тя възниква в Прусия през 19 век, където Бисмарк създава разходопокривната система. Но тази система на дефинираните ползи не само зависи от демографските тенденции, но освен това има един фатален недостатък: тя разрушава връзката между индивидуалния принос и ползата или, казано по друг начин, връзката между личните усилия и възнаграждението за тях.

Чилийският закон за реформа на социалното осигуряване от 1980 г. позволи на работниците да излязат от държавната пенсионна система, финансирана от социални осигуровки, и вместо това да внасят в лична пенсионна сметка. Това, което определя пенсията на тези работници, е сумата, която се натрупва в личните им сметки докато работят. Нито работникът, нито работодателят плаща социална осигуровка. Нито пък тези работници получават финансирана от правителството пенсия.

Вместо това 10% от тяхната заплата преди данъчно облагане се депозира в лична сметка. Работниците могат доброволно да внасят допълнително до 10% от месечната си заплата преди облагане с данъци. Доходността по инвестираните суми е необлагаема, а работниците плащат данък върху тези пари, когато ги изтеглят при пенсиониране.

При пенсиониране работниците могат да избират между три възможности за изплащане: да закупят от животозастрахователна компания фамилен анюитет, индексирани спрямо инфлацията; да оставят средствата си в личната си сметка и да теглят от тях всеки месец, в граници определени според очакваната продължителност на живота им (ако работникът почине оставащите средства стават част от наследството му); или всяка комбинация от предишните две. Във всеки случай ако парите надвишават необходимата сума за получаване на пенсия равна на 70% от скорошните доходи на работника, тогава те могат да изтеглят излишъка наведнъж.

Работник, който достигне пенсионна възраст и е внасял поне 20 години, но чиито натрупани средства не са достатъчни да му осигурят “минималната пенсия”, както е дефинирана според закона, получава тази сума от правителството след като средствата по сметката му се изчерпят. (Онези, които не са внасяли 20 години могат да кандидатстват за социални помощи в по-нисък размер.)

---

\* Хосе Пинера – президент на Международния център за пенсионна реформа и съ-председател на Проекта за избор в социалното осигуряване към Cato Institute – е министър на труда и социалното осигуряване в Чили от 1978 до 1980 г.

Работниците могат да изберат всеки от няколко конкуриращи се частни пенсионни фонда, които да управляват техните сметки. Тези компании не могат да се занимават с никакви други дейности и са субект на стриктен надзор от правителствена агенция. По-възрастните работници трябва да притежават дялове от взаимни фондове инвестиращи в краткосрочни ценни книжа с фиксиран доход, докато младите работници могат да държат повечето от средствата си в акции. Законът насърчава диверсифициране на портфейла без задължение за инвестиции в правителствени облигации или никакви други ценни книжа.

Всеки работник получава извлечение от сметката си от мениджъра на всеки три месеца и може да следи пенсионния си капитал по всяко време. Работниците с достатъчно спестявания в сметките си за закупуване на анюитет (50% от средната им заплата, при положение, че е с 20% по-висок от минималната пенсия) могат да спрат да внасят и да започнат да теглят от парите си. Но нямат задължение да спрат да работят на каквато и възраст да са, нито да продължат да работят или да спестяват за пенсия, след като веднъж са преминали прага на “достатъчната” пенсия.

Тъй като личните пенсионни сметки са свързани с работниците, а не с работодателите, работниците могат да вземат своите сметки със себе си, когато се прехвърлят на друга работа, като по този начин поддържат гъвкавостта на пазара на труда. Системата не наказва или субсидира имигрантите, които получават толкова колкото са внесли, дори ако се върнат в своите страни. Ние определихме три основни политически правила при прехода към лични сметки: правителството гарантира на пенсионерите, че реформата няма да ги засегне; всеки, който вече е част от работната сила, може да остане в държавната система или да премине към системата на лични пенсионни сметки (на тези, които излязоха, бяха дадени компенсирани облигации (recognition bonds), изчислени така че да отразят парите, които работникът вече е натрупал); и от всички нови работници се изисква да участват в системата с лични сметки.

С тази система ние сложихме край на илюзията, че и работодателят и работникът правят вноска за пенсия. Както добре знаят икономистите, всички вноски в крайна сметка се плащат от работниците, тъй като работодателите отчитат всички разходи за труд, когато вземат решение за наемане или уволняване. За да защитим нетните заплати на работниците, ние първоначално прекатегоризирахме вноската на работодателя като допълнителна брутна заплата.

Нямаше “икономически” разходи по прехода, защото нямаше вреда от тази реформа за брутният вътрешен продукт (дори обратното – имаше огромна полза). Съвсем различен въпрос е как да се посрещнат преходните кешови разходи за правителството от признаването и в крайна сметка елиминирането на непокрытите задължения на социалното осигуряване. Скрытият дълг на чилийската система през 1980 г. е около 80% от БВП.

Ние използвахме пет източника да генерираме тези парични потоци: а) еднократни дългосрочни държавни ценни книжа при пазарни лихвени проценти, така че разходът беше споделен с бъдещите поколения; б) временни остатъчни пенсионни осигуровки; в) приватизация на държавни предприятия, което повиши ефективността, предотврати корупцията и разшири собствеността; г) преднамерено създаден бюджетен излишък преди реформата (много години след това ние използвахме нуждата от “финансиране на прехода” като мощен аргумент за ограничаване на растежа на правителствените разходи); д) по-високи данъчни приходи в резултат на по-високия икономически растеж, подпомаган от системата на лични пенсионни сметки.

След старта на системата на 1 май 1981 г. средната реална доходност по личните сметки е 10% на година. Пенсионните фондове вече са натрупали ресурси еквивалентни на 70% от брутният вътрешен продукт – спестявания, които подпомагат икономическия растеж и стимулират развитието на ликвиден, дългосрочен, местен капиталов пазар. Чрез повишените спестявания и подобреното функциониране на

капиталовите и трудовите пазари реформата допринесе за удвояване на темповете на растеж на икономиката от 1985 до 1997 г. (от 3 на 7.2% годишно) до момента на забавяне, причинен от погрешната реакция на правителството към Азиатската криза.

Личните сметки се превърнаха в “третото колело” на чилийската политика и системата беше приета и дори подобрена от три ляво-центристки правителства през последните 14 години. Но трябва да споменем, че някои проблеми на пазара на труда доведоха до по-висока безработица и до по-краткосрочни трудови договори, като намалиха участието в системата и направиха издръжката на социалното осигуряване по-скъпа.

Когато беше въведена системата, една четвърт от формалната работна сила се включи още през първия месец. Днес в нея участват 95% от осигурените работници. За чилийците пенсионните им сметки представляват действителните им права на собственост. И наистина сметките, а не рисковите обещания на правителството, са първостепенният източник на сигурност при пенсионирането и основният актив на типичния чилийския работник не е старата му кола или дори малката му къща (вероятно с ипотека), а капиталът в неговата пенсионна сметка.

Понеже имат личен дял в икономиката работниците приветстват растежа на фондовите борси, вместо да недоволстват, и знаят, че лошата стопанска политика ще навреди на пенсиите им. Когато работниците чувстват, че те самите притежават част от богатството на страната, те стават участници и поддръжници на свободния пазар и на свободното общество.

Статията е публикувана първоначално в *New York Times* на 1 декември 2004 г.